

VISITA DIDÀCTICA

LA COL·LEGIATA DE SANT
VICENÇ DEL CASTELL DE
CARDONA I LA BASÍLICA DE LA
SEU DE MANRESA

Del romànic al gòtic

Cicles d'ESO i Batxillerat

Basílica
Santa Maria de
la Seu
de Manresa

De Cardona a Manresa: del romànic al gòtic

Un viatge a l'esplendor de l'art de la Catalunya
medieval

Us proposem una interessant jornada didàctica a dues fites monumentals de la Catalunya Central: la **Col·legiata romànica de Sant Vicenç del Castell de Cardona (. XI)** i la **Basílica de Santa Maria de La Seu de Manresa (s. XIV)**.

Una immersió al passat baix medieval de la Catalunya Central. Una lliçó d'història de l'art en majúscules: del romànic més pur al gòtic més esplèndid.

La proposta va dirigida als nivells educatius **d'ESO i Batxillerat**.

Els alumnes visitaran dos espais patrimonials d'alt interès i alhora coneixeran l'arquitectura, l'art, el context social, econòmic i cultural de dos períodes claus de la història medieval: el romànic i el gòtic.

Una interessant experiència didàctica pensada per entendre de manera rigorosa i coherent el període constructiu més àlgid de la Catalunya medieval.

OBJECTIUS

L'activitat que us presentem vol contribuir a ampliar els recursos i les activitats que realitzeu a l'aula, per tal de treballar aspectes del currículum propis de l'àrea de coneixement del medi social i cultural.

Es pretén que els estudiants, gràcies a la visita i al treball que s'hi realitza posteriorment, coneguin els orígens, el context, la construcció i la importància de dues fites monumentals de la Catalunya Central, alhora que siguin capaços d'identificar els elements característics de dos estils arquitectònics d'època medieval: el romànic i el gòtic.

- Conèixer dos excepcional conjunts històrics i monumentals com són la Col·legiata romànica de Sant Vicenç de Cardona i la Basílica de La Seu de Manresa, a través de la seva interpretació, amb l'ajuda d'un monitor/a i uns recursos didàctics.
- Conèixer els fets principals històrics que caracteritzen el període medieval comprès entre els segles X i XIV.
- Conèixer els trets característics bàsics dels dos estils artístics que defineixen l'edat mitjana a Catalunya: el romànic i el gòtic.

CONCEPTES

- Ressenya del marc polític en el qual es construeix la fortalesa: conflicte entre l'imperi carolingi i l'imperi musulmà (Al-Andalus).
- El creixement econòmic i el desenvolupament de les viles i ciutats als segles XIII i XIV.
- La societat medieval i els valors que representa cada estament social: el poder, el culte i el treball.
- Les motivacions ideològiques i espirituals per a l'alçament dels dos monuments.
- La importància del temple com a referència espiritual i cultural.
- El paper de l'església a l'Edat Mitjana.

- L'art romànic. Característiques constructives, simbolisme i elements artístics definitoris.
- L'art gòtic. Característiques constructives, simbolisme i elements artístics definitoris.

D'ACTITUDS VALORS I NORMES

- Valoració de les cultures dels temps passats.
- Respecte pel patrimoni cultural, com un bé col·lectiu a preservar per a les futures generacions.
- Interès per conèixer manifestacions i fets històrics i socials.
- Afany d'interrogar-se i investigar la realitat històrica i cultural del país.
- Desenvolupament d'una actitud participativa, receptiva i de col·laboració durant l'activitat.

COMPETÈNCIES

Competències bàsiques de l'àmbit lingüístic

- **Dimensió actitudinal i plurilingüe**
 - o Actitud 2. Implicar-se activament i reflexiva en interaccions orals amb una actitud dialogant i d'escolta

Competències bàsiques de l'àmbit social

- **Dimensió històrica**
 - o Competència 1. Analitzar els canvis i les continuïtats dels fets o fenòmens històrics per comprendre'n la causalitat històrica.
 - o Competència 2. Aplicar els procediments de la recerca històrica a partir de la formulació de preguntes i l'anàlisi de fonts, per interpretar el passat.
 - o Competència 3. Interpretar que el present és producte del passat, per comprendre que el futur és fruit de les decisions i accions actuals.

- o Competència 4. Identificar i valorar la identitat individual i col·lectiva per comprendre la seva intervenció en la construcció de subjectes històrics.

- **Dimensió cultural i artística**

- o Competència 9. Valorar el patrimoni cultural com a herència rebuda del passat, per defensar-ne la conservació i afavorir que les generacions futures se l'apropriïn.

Competències bàsiques de l'àmbit artístic

- **Dimensió percepció i escolta**

- o Competència 2. Mostrar hàbits de percepció reflexiva i oberta de la realitat sonora i visual de l'entorn natural i cultural.

- **Dimensió societat i cultura**

- o Competència 8. Valorar amb respecte i sentit crític les produccions artístiques en els seus contextos i funcions.
- o Competència 9. Gaudir de les experiències i creacions artístiques com a font d'enriquiment personal i social.

Competències bàsiques de l'àmbit de cultura i valors

- **Dimensió interpersonal**

- o Competència 5. Mostrar actituds de respecte actiu envers les altres persones, cultures, opcions i creences.

- **Dimensió sociocultural**

- o Competència 7. Comprendre i valorar el nostre món a partir de les arrels culturals que l'han configurat.
- o Competència 9. Analitzar críticament l'entorn (natural, científicotecnològic, social, polític, cultural) des de la perspectiva ètica, individualment i de manera col·lectiva.

Competències bàsiques de l'àmbit personal i social

- **Dimensió participació**
 - o Competència 4. Participar a l'aula, al centre i a l'entorn de manera reflexiva i responsable

ORGANITZACIÓ

- Les 2 visites didàctiques tindran lloc en 2 espais patrimonials diferents: la Col·legiata de Sant Vicenç del Castell de Cardona i la Basílica de Santa Maria de la Seu de Manresa. A cada espai, un guia dirigirà l'activitat didàctica.
- La durada de la visita a la Col·legiata de Sant Vicenç del Castell de Cardona té una durada d' 1 hora i 15 minuts, la visita a la Seu de Manresa té una durada d' 1 hora. L'activitat completa està pensada per una durada total de 4 hores.
- La distància que separa els 2 monuments és d'uns 26 kms aprox.

PREUS

- La visita didàctica a la Col·legiata romànica de Sant Vicenç del Castell de Cardona té un preu de **4 euros/alumne**.
- La visita didàctica a la Basílica de La Seu de Manresa té un preu de **3 euros/alumne**.

INFORMACIÓ I RESERVA

Tot i que la proposta està coordinada des del punt de visita didàctic i curricular, caldrà reservar les 2 visites contactant amb cadascun dels espais patrimonials.

- **Reserva visita Col·legiata de Sant Vicenç de Cardona:**
informacio@cardonaturisme.cat / 93 869 24 75 / www.cardonaturisme.cat
- **Reserva visita Basílica de Santa Maria de la Seu de Manresa:**
gestio@seudemanresa.cat / 93.872.15.12/ www.seudemanresa.cat

La Col·legiata romànica de Sant Vicenç de Cardona (s. XI)

La Col·legiata de Sant Vicenç de Cardona està inscrita dins el castell de Cardona. La col·legiata ja està documentada des del 980, i possiblement l' actual edifici inicia la construcció entorn del 1019, sota la promoció del Vescomte Bermón d'Osona, que fa una donació important per la reforma de la comunitat de clergues, imposant la regla aquisgranenca. L'edifici ja s'havia iniciat al 1029 i la consagració està documentada al 1040 de la mà del Bisbe Eribaum. Així, la comunitat esdevé una canònica regular i passa a estar sota la protecció dels senyors de Cardona.

Al 1592, però, la col·legiata és secularitzada. La conversió del castell en una caserna provocarà un retrocés en la importància de la canònica i al 1794 s'abandonarà definitivament l'església, que serà reaprofitada com a magatzem.

Durant el s. XX es revaloritza el conjunt i l'església és completament restaurada per Alexandre Ferrant. Comença així una llarga llista d'historiografia, estudis i fascinació entorn la col·legiata. Un dels primers estudiosos a documentar el temple és Lluís Domènech i Montaner, que qualificarà l'església com un exemple prototip del primer romànic català.

La planta

L'església és de línies senzilles, amb poca decoració escultòrica i una marcada simetria. Té planta basilical, amb un transsepte molt poc marcat i tres naus, sent la central molt més ampla que les laterals.

Arquitectura

Les tres naus culminen amb els seus corresponents absis de perfil semicircular que, a més, ostenten una arquitectura decorativista a través de nínxols de perfil semicircular rematats amb un quart d'esfera i encastrats al mur. A la vegada, aquests formen un ritme que només es veu trencat per les finestres que il·luminen l' interior del recinte. L'absis central, així com l'espai presbiteral, estan sobre-elevats, just per sobre de l'espai que ocupa la cripta, semi-soterrada. La cripta té tres naus distribuïdes a partir de columnes amb capitells senzills, i les parets estan articulades a partir d' arcs de mig punt que reforcen l'estructura i enriqueixen el mur. L'espai està cobert amb volta d'aresta, amb els arcs de mig punts reforçats amb dovelles.

Els pilars que separen la nau central de les laterals son cruciformes, ja que reben tant les línies dels arcs feixons, que reforcen la volta de canó de les cobertes, com les dels arcs formers, que marquen el trànsit entre les naus laterals i central. La coberta, com hem dit, és de volta de canó amb arcs faixons, i juguen un joc de ritmes, a on per cada tram de la nau central n'hi ha tres a les laterals. A una de les naus laterals podem veure restes del paviment original, a un nivell de terra més baix que l'actual. Així es pot veure com el sòl de l'edifici es cobria a partir de llambordes regulars de color grisenc. A la zona del creuer hi ha el cimbori, amb una cúpula traspassada amb petxines que permeten el canvi de l'espai quadrangular a un d'octogonal de perfil molt esfèric.

Als peus de l'edifici hi ha un atri, que es tradueix des de l'interior en una tribuna molt àmplia, a la que es pot accedir a través de unes escales de cargol ubicada a un lateral. La tribuna marca l'accés principal. Consta de cinc mòduls de planta quadrada, amb arcs de mig punt i coberta amb volta d'aresta.

A l'exterior es pot veure una decoració molt senzilla que no s'allunya de les arcuacions i lesenes típiques de l'arquitectura romànica del període. Només a la zona de la capçalera i el transsepte es remarquen, a més, una banda de finestres cegues. A l'interior es conserven uns cancells de forja, originals del s. XII.

Les pintures murals

A l'espai anomenat atri o galileu s'hi troben rèpliques de pintures murals del segle XII. El conjunt de les pintures s'adscriu als corrents pictòrics d'origen francès. En aquest conjunt destaca la presència de temes cristològics (la Presentació al Temple, la Flagel·lació). El fragment al·lusiú a la Defensa de Girona, que tingué lloc el 1285, és posterior.

La Seu de Manresa (s. XIV)

La **Col·legiata Basílica de Santa Maria de Manresa** (la Seu) és un dels exemples més representatius del **gòtic català** i símbol i icona de la capital del Bages. Situada al cim del Puigcardener, contempla la ciutat a la seva falda des de la riba esquerra del riu Cardener, al fons del balç. La Seu és, sens dubte, el principal referent històric, identitari i espiritual per a tots els manresans. Els privilegis concedits pel Papa Lleó XIII el 1886 van convertir el temple en basílica.

Malgrat ser anomenada “Seu” , el monument no ha estat mai una seu catedralícia. La tradició, des de la seva construcció, ha fet que aquest fos el seu nom popular atesa la seva dimensió de catedral, l’ existència d’ un capítol de canonges (d’ aquí el nom de col·legiata) i la solemnitat i importància que el poble sempre li ha donat.

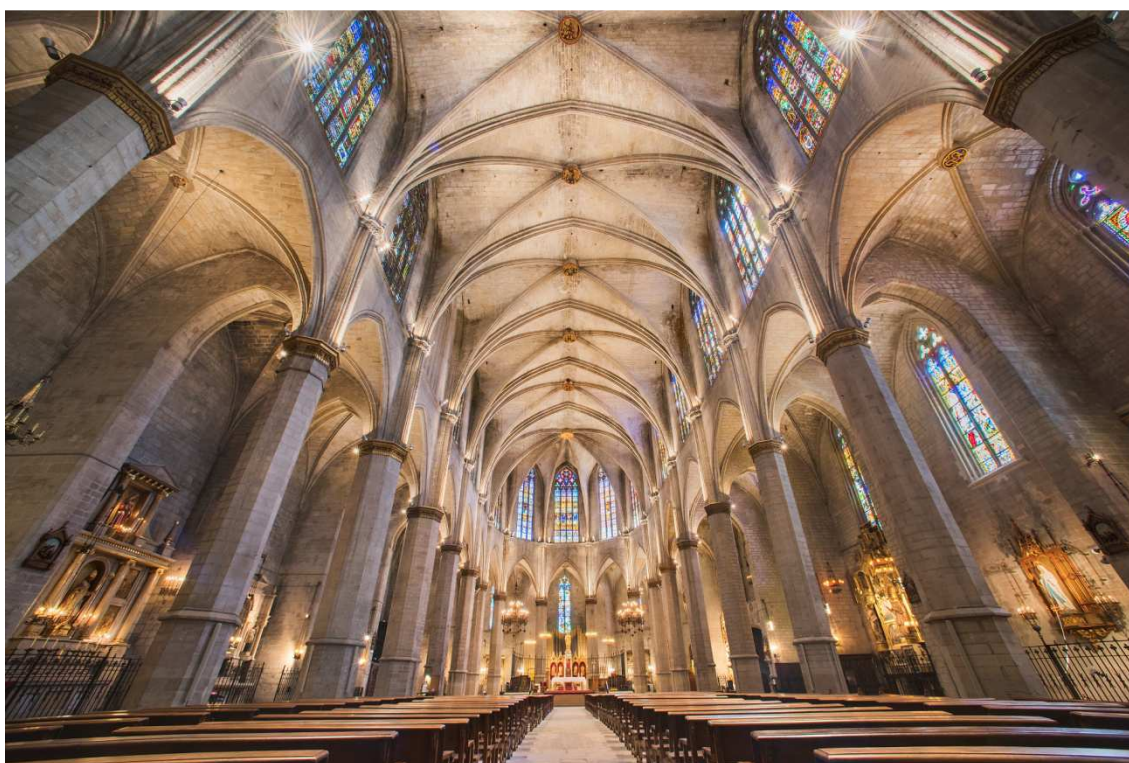
L'esplendor del gòtic

Al segle XIII la ciutat de Manresa comença a viure la seva edat d'or gòtica que arriba al seu apogeu durant el segle XIV, ja sota el regnat del rei Pere III, el Cerimoniós. El 1296 ja es comença a parlar a la ciutat de la necessitat de refer la vella església romànica, però no és fins al 1322 que s'encarrega a l'arquitecte Berenguer de Montagut (que posteriorment construí la basílica de Santa Maria del Mar de Barcelona i la Catedral de Mallorca) que comenci a construir el temple gòtic.

L'esplendor del gòtic a la ciutat es reflecteix amb l'expansió de les muralles, la construcció de les esglésies del Carme, Sant Pere o Sant Miquel i de la Sèquia. L'obra de la Seu fou possible gràcies a les aportacions dels fidels i a l'esperit emprenedor dels manresans de l'època. El 1328 es va col·locar la primera pedra i al 1353 ja es va celebrar culte a la nova església.

La planta

La basílica de la Seu és un edifici que segueix les característiques estilístiques pròpies del gòtic català, amb planta de saló amb tres naus, caracteritzades per la gran amplitud de la central, que la converteix en la segona nau més ampla del gòtic europeu. El conjunt es tanca amb un sol absis heptagonal.

El frontis del temple té una gran rosassa en la seva part superior, i per sota d' aquesta hi ha un conjunt de cronologia contemporània, integrat per una galeria porxada amb escalinata d'accés vorejada de forjats, i lateralment sobresurten dues torres: la del nord correspon a la capella del Santíssim i la sud, al baptisteri, aquest darrer de planta octogonal i remat en agulla. En el lateral nord hi ha un cloquer quadrat de 60 m d' alçada amb finestrals a dos nivells, decorat amb rellotge i capçat amb barana.

Arquitectura

L' edifici té dos nivells: la nau central suportada per columnes rematades per volta de creueria i sostre pla, amb grans finestrals laterals elevats tancats amb vitralls, i un segon nivell, més baix, que correspon a les naus i capelles laterals, amb voltes de creueria comunes i una segona filada de finestrals amb vitralleria.

Exteriorment, ambdós nivells estan sustentats i units pels contraforts i arcbotants, als que s' afegeix la torre d' una escala de cargol, anomenat Cargol de Sant Pere, vora l'absis.

La cripta

Construïda entre 1576 i 1578, guarda les relíquies dels sants màrtirs (anomenats popularment "Cossos Sants") Sant Maurici, Sant Fruitós i Santa Agnès, patrons de la ciutat. L' escultor bagenc Jaume Pedró fou l' encarregat de la decoració marmòria de l' espai.

Els mestres d'obra

El 30 de juny de 1322 va signar el contracte de construcció del temple el mestre d' obres Berenguer de Montagut, que va fer el projecte i dirigí la primera etapa a partir de la col·locació de la primera pedra l' any 1328. Montagut ja havia construït a Manresa el Pont nou, i posteriorment executaria alhora els projectes de la Seu i de l' església del Carme. El succeí Bartomeu Ladernosa cap al 1353-1357, i posteriorment Arnau de Vellers a partir de 1396 i, tot seguit, Pere Armengou.

A partir de finals del segle XV apareixen citats en documents el mestre Martí d' Ibar, els francesos Arnau de la Blatte i Esteve Brueil, i també el mestre andalús Alonso de Baena. En el segle XVI els mestres Joan Font i Guerau Cantarell construeixen el campanar. Finalment, ja en el segle XX, Alexandre Soler i March projecta i dirigeix en part la construcció de la façana principal amb un porxo neogòtic de tres portals i terrat superior, sota la supervisió d' Antoni Gaudí.

Els retaules

Se n' han conservat de diverses èpoques; alguns de l'esplendor del gòtic, altres barrocs i fins i tot posteriors. El conjunt de quatre retaules gòtics conforma un dels conjunts més interessants d' aquest estil a Catalunya : el de Sant Marc i Sant Anià (Arnau Bassa) , el de l'Esperit Sant Pere Serra), el de Sant Nicolau (Jaume Cabrera) i el de la Trinitat (Antoni Marquès).

El frontal florentí

Frontal d' altar gòtic exposat, actualment, al Museu de la Seu. Va ser brodat a Florència a la primera meitat del segle XIV per Geri di Lapo. L' any 1357, el manresà Ramon Saera el deixà en testament a la basílica manresana. Es tracta d' una peça única a nivell europeu amb 19 escenes brodades i pintades.

Basílica
Santa Maria de
la Seu
de Manresa

